

DEZVOLTAREA SUSTENABILĂ A ÎNTREPRINDERII - PRIMUL PAS SPRE DEZVOLTAREA DURABILĂ

PROF.UNIV.DR. VIORICA PANĂ
PROF.UNIV.DR. IOAN PANĂ
Universitatea din Pitești
Bd. N. Bălcescu, Bl.L2, Sc. E, Etj.4, Ap.17,
Telefon fix acasă-0248-214676
Telefon mobil-10742101896
Telefon fix serviciu-0248-210090
Fax-0248-210090

Le développement soutenable de l'entreprise – le premier pas vers le développement durable

Le développement durable a apporté sur le plan théorique plusieurs notions, comme : viabilité, vitalité, soutenabilité de l'entreprise ou de n'importe quelle activité. Ces notions doivent être définis pour l'existence d'un langage commun à chaque utilisateur du domaine. Tout élément nouvel apporté sur le plan théorique représente une contribution bienvenue afin de clarifier la définition de ces concepts sur lesquels porte le présent article.

Apariția conceptului de dezvoltare durabilă a adus în plan teoretic termeni noi care au trebuit conceptualizați pentru a deveni operaționali, precum: viabilitatea, vitalitatea, sustenabilitatea, dezvoltarea durabilă a unei întreprinderii, activități, ramuri sau chiar țări. La început termenii erau considerați sinonimi. Cu timpul lucrurile s-au lămurit, termenii devenind concepte de sine stătătoare, cu aria lor de cuprindere, chiar dacă în multe cazuri o parte din elementele lor se întrepătrund.

Viabilitatea reprezintă capacitatea unei întreprinderi (activități) de a rezista o perioadă mare de timp într-un peisaj economic, fie el și concurențial. A fi viabilă o întreprindere, activitate (ramură) nu presupune a fi rentabilă în orice moment al existenței sale, pentru că poate apela la acumulările anterioare sau viitoare pentru a depăși momentul. Conceptul a fost introdus de economistul rus A.V. Chayanov în anii '20 ai secolului trecut, în analiza fermelor familiale țărănești, arătând că activitatea fermei poate continua și dincolo de punctul profitului maxim, atunci când se obține un venit care să acopere nevoile curente ale familiei. Chiar în perioadele dificile, fermele familiale țărănești reușesc să supraviețuiască lucrând în condiții în care o întreprindere capitalistă ar înregistra pierderi. (5,43-44). Acest gen de analize au realizat în perioada interbelică și economiștii români de prestigiu, precum Victor Slăvescu (3,125).

Și totuși, după anii '90, mulți specialiști au tratat viabilitatea ca reprezentând dezvoltare durabilă. Cercetările ulterioare au așezat însă lucrurile pe făgașul normal, viabilitatea caracterizând permanența unei întreprinderi sau activități economice în mediul său de afaceri. **Vitalitatea** unei întreprinderi (activități) înseamnă înregistrarea unor ritmuri înalte ale creșterii sale economice pe baza acumulărilor continue de capital tehnic și uman, ceea

ce presupune existența eficienței economice, singura care oferă posibilitatea realizării acumulărilor. O întreprindere, activitate sau chiar țară nu poate rezista într-un mediu concurențial dacă nu face acumulări care să ajute la implementarea tehnicii și tehnologiei de ultimă oră și la creșterea nivelului de instruire a forței de muncă.

Sustenabilitatea. Dezvoltarea durabilă și sustenabilitatea, cel puțin în literatura română au fost considerate sinonime, chiar dacă din anul 1988 Lester Brawn scria despre sustenabilitate: „conceptul de capacitate de susținere este folosit de multă vreme de biologi, însă până acum a fost doar rareori luat în considerație de economiști” (2,58). A venit timpul când economiștii, și nu numai ei, trebuie să ia în considerare „capacitatea de susținere” a resurselor pentru realizarea oricărei activități indiferent de organizația în care se desfășoară. **Conceptul de dezvoltare durabilă** a apărut pentru prima dată în anul 1987 fiind definit ca: „dezvoltarea care corespunde necesităților prezentului, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile necesități” (1,39).

Definiția este extrem de generoasă, dar și foarte vagă. O asemenea definiție a dezvoltării durabile nu permite realizarea unei (unor) strategii care să cuprindă multitudinea de probleme ridicate de diversele activități economico-sociale. Din acest motiv, aproape fiecare sector de activitate a trebuit să-și elaboreze un concept al dezvoltării durabile. Într-un fel va fi concepută dezvoltarea durabilă în țările dezvoltate și altfel în țările în dezvoltare. Strategia de dezvoltare a industriei miniere va avea cu totul alte obiective și scopuri decât agricultura. Din acest motiv există peste 60 de definiții ale dezvoltării durabile, fiecare încercând să surprindă elementele caracteristice propriei activității studiate

Astăzi marea majoritate a specialiștilor sunt de acord că indiferent de domeniul de activitate, strategiile de dezvoltare durabilă trebuie să aibă în vedere **trei obiective:**

a. Alocarea optimă a resurselor. Este principala problemă de care se ocupă economia, dar în viitor alocarea optimă a resurselor naturale, economice și sociale între bunurile și serviciilor necesare omului va trebui să se facă urmând o cu totul altă filozofie a dezvoltării economico-sociale. Optimizarea alocării resurselor trebuie să aibă la bază nu numai eficiența economică, ci și eficiența ecologică și socială. Din resursele existente pe Terra vor trebui create numai acele bunuri și servicii de care oamenii au strictă nevoie și pe care le pot plăti. Eficiența economică este necesară pentru a crea bunăstarea pentru fiecare om de pe planetă, asigurând în acest fel și o eficiență socială, iar eficiența ecologică este necesară pentru a nu lipsi generațiile viitoare de resursele existente astăzi pe pământ.

b. Distribuția optimă a resurselor. Una din completările de fond aduse primei definiții a dezvoltării durabile a fost înscrierea în Declarația de la Rio cu privire la Mediu și Dezvoltare din anul 1992 la „Principiul 3” unde scrie: „dreptul de dezvoltare trebuie exercitat astfel încât să fie satisfăcute, **în mod echitabil** (s.n.), nevoile de dezvoltare și de mediu a generațiilor prezente și viitoare”.(5,39) Se pune problema împărțirii în mod echitabil, între locuitorii Terrei, a resurselor incluse în produsele și serviciilor finale, deoarece nu mai este suficientă distribuția resurselor numai intergenerații, ea trebuie făcută și intragenerații. Necesitatea rezolvării inechității intragenerații este urmarea firească a actualei situații mondiale: mii de miliarde de dolari cheltuiți cu înarmarea și peste cinci miliarde de persoane care trăiesc în țări în curs de dezvoltare.

O altă completare adusă conceptului de dezvoltare durabilă a fost făcută chiar în anul 1987 de Comisia Mondială pentru Mediu și Dezvoltare care introduce „termenul de **durabilitate ca principiu organizatoric central** pentru progresul continuu al dezvoltării umane” (4). Alături de principiul organizatoric ar trebui adăugat și cel de planificare. Este aproape imposibil să separi organizarea de planificare și planificarea de organizare. Înscrierea durabilității ca principiu de organizare și planificare este necesară pentru că optimul distribuției resurselor în produsele și serviciile finale trebuie să se găsească în interiorul unor **limite de echilibru și suficiență**. Impunerea limitelor este o problemă de organizare și planificare. Nu trebuie să se producă mai mult decât cererea, dar și cererea trebuie să fie stabilită la nivelul suficienței și nu al abundenței. Limitele echilibrului și suficienței vor trebui impuse fie de puterea publică națională, fie de organismele economice internaționale, puterea publică fiind singura autoritate care poate impune prin modul de organizare și planificare transferul plăților și limitarea inegalităților.

c. Proporția optimă între locul ocupat de om și locul ocupat de alte forme de viață pe planeta Pământ. Este una din problemele cele mai controversate în perioada actuală. Omul nu mai poate gândi și acționa în termenii de „stăpânul naturii”, el trebuie să se considere „parte a naturii” și să acționeze în consecință. Fiind „parte” a naturii, omul nu poate domina „întregul”, care este natura. Îi va fi greu să facă un pas înapoi lăsând locul altor viețuitoare, dar va trebui să-l facă dacă dorește o viață mai lungă pe Terra. Și aici este tot o problemă de organizare și planificare pe care trebuie să o rezolve doar puterea publică.

Principiile care vor trebui să stea la baza strategiilor de dezvoltare durabilă, în ordinea priorității și importanței sunt următoarele:

1. Durabilitatea. Realizarea acestui principiu este o problemă de organizare și planificare, deoarece resursele trebuie să dureze cât mai mult.

2. Suficiența. Și acest principiu trebuie să aibă la bază organizarea și planificarea. Nu unii tot și alții nimic. Nu 30-35 de țări dezvoltate sau mediu dezvoltate și 170 în dezvoltare sau de-a dreptul înapoiate economic. Resursele naturale sunt distribuite neuniform pe glob, dar de ele beneficiază, în principal, țările puternic dezvoltate. Puține țări în dezvoltare își gestionează singure, fără imixtiuni din afară, propriile resurse prin utilizarea cărora să poată contribui la dezvoltarea economiei și la creșterea bunăstării locuitorilor lor. În acest caz, și suficiența trebuie bine delimitată pentru fiecare colectivitate, țară în parte. Nu 291 mil. de locuitori ai SUA să beneficieze jumătate din energia consumată pe glob.

3. Echitatea. Într-o societate care se dorește durabilă, echitatea ar trebui să primeze. Pentru realizarea acestui principiu în practica economico-socială, organizarea și planificarea trebuie să ocupe un loc central. Echitatea trebuie judecată prin prisma relațiilor dintre oameni și a relațiilor om-natură. Individualismul promovat de economia capitalistă nu mai este acceptat nici de majoritatea a populației chiar din țările dezvoltate. Tot mai des teoreticienii, dar și practicienii simt nevoia înlocuirii sintagmei „economie de piață”. Necesitatea de schimbare a peisajului economic a devenit atât de mare încât teoreticienii, pentru a „cosmetiza” situația, au adăugat sintagmei „economie de piață”, atribute precum „economie de piață mixtă”, „economie de piață modernă”, „economie de piață mixtă modernă”, „noua economie de piață”, și mai nou „economie socială”.

Sintagma „economie socială” pare un nonsens, devreme ce economia este prin excelență socială. Pentru cine altcineva poate produce economia dacă nu pentru societate?

Conceptul „economie socială” lansat în Franța a fost deja recunoscut oficial de guvernul francez încă din anii '80. Ea s-a extins și în alte țări membre U.E., iar unele dintre ele, precum Franța, Belgia, Suedia și Marea Britanie au miniștri ce se ocupă de „economia socială”. Și instituțiile Uniunii Europene au recunoscut oficial și au preluat conceptul de „economie socială” încă din anul 1987. Dar dezbaterile teoretice privind conceptualizarea „economiei sociale” nu s-au încheiat, ele vor mai continua o vreme.

4. Eficiența. În activitățile desfășurate, omul trebuie să țină seama de principiul eficienței, pentru că altfel i-ar lipsi suportul dezvoltării viitoare. Activitatea economică, cel puțin în perioada modernă a avut ca deviză: „scopul oricărei activități este profitul”. Formula sacrosantă este:

$$Pr = P_v - C_u, \quad (1) \text{ unde:}$$

Pr reprezintă profitul; P_v - prețul de vânzare; C_u - costul pe unitate de produs.

Pentru ca profitul să crească trebuie mărit prețul sau diminuat costul. La majoritatea produselor și serviciilor reducerea costului s-a realizat pe seama costurilor cu forța de muncă și a costurilor ecologice, deoarece prețurile resurselor economice au crescut constant de-a lungul timpului. Urmarea acestei mentalități s-a regăsit pe de o parte în **dinamica socială fondată pe contradicția dintre muncă și capital, dintre salariu și profit, iar pe de altă parte pe contradicția dintre activitatea economico-socială și mediul natural**, unde mediul natural a avut întotdeauna de pierdut. S-a ajuns la momentul, și în privința retribuiri muncii și a exploatarei mediului, când nu se mai poate continua fără să se pună în pericol viața pe Terra.

Noul model de dezvoltare economică ce trebuie edificat va fi nevoit să pună în centrul preocupărilor nevoile omului fără a pierde din vedere pe cele ale mediului.

Pentru ca scopul producătorilor de bunuri și servicii să corespundă cu viziunea despre noua societate, formula după care ar trebui să se conducă este:

$$P_v = C_u + Pr \quad (2)$$

unde elementele componente sunt aceleași ca la formula precedentă, dar aranjarea lor în formulă este alta. Indicatorul principal este acum prețul, ce trebuie astfel stabilit încât orice consumator care are nevoie de un produs de strictă necesitate să-l poată achiziționa. În costul de producție trebuie să se regăsească și retribuirea muncii la nivelul la care să asigure veniturile pentru un trai decent, dar și costurile cu utilizarea factorilor de mediu, cu protecția și conservarea lor.

Astăzi performanța unei firme sau activități se judeca numai prin prisma indicatorilor economico-financiari. Cu cât indicatorii au valori mai mari cu atât firma este mai apreciată. Nimeni nu întreba de impactul asupra mediului natural și social, de comportamentul său cu privire la aceste aspecte. Considerând asemenea date secrete, era o opacitate totală cu privire la aspectele sociale și de mediu.

Pentru a schimba comportamentul firmelor cu privire la relațiilor lor cu mediu și societatea, încă din anul 1977 a fost lansată „Inițiativa Raportării Globale” (GRI) de către organizația neguvernamentală „Coaliția pentru economiile cu responsabilități de mediu” (CERES) din SUA și Programul Națiunilor Unite pentru Mediul Înconjurător. Reunind specialiști din diverse domenii și de pe toate continentele, GRI a întocmit în anul 2000 un îndrumar denumit „Reperle Raportării pentru Dezvoltare Sustenabilă”. În anul 2002 a dat

publicității un sistem de indicatori revizuit, incluzând metodologia de completare, dar și lămuriri suplimentare cu privire la aspectele raportate. Raportările respective trebuie trimise de firme în fiecare an la Amsterdam în Olanda. Încă de la început, peste 2000 de companii mari au acceptat colaborarea cu GRI, trimițând în fiecare an asemenea rapoarte.

Ce s-a dorit cu aceste raportări ale sustenabilității întreprinderilor? Sustenabilitatea întreprinderilor se dorește a fi făcută în termenii performanței economice, de mediu și sociale. „Dobândirea sustenabilității firmei presupune echilibrarea relațiilor complexe dintre nevoile economice, de mediu și sociale curente într-un mod care nu compromite nevoile viitoare. Definierea sustenabilității în termenii a trei elemente separate (economice, de mediu și sociale) poate determina uneori prezentarea fiecărui element în izolare de celelalte, și nu într-o manieră integrată (6,11)”

De asemenea, GRI a dorit „Standarde mai înalte de responsabilitate și dependența crescândă de rețele externe tot mai vaste, alcătuite din mulți parteneri interesați” ai firmei (6,1). GRI recunoaște că schimbarea mentalității este greu de realizat, motiv pentru care scrie: „obiectivul raportării de către organizații a performanțelor lor economic, de mediu și sociale, și cu atât mai mult cel al evaluării complet integrate a sustenabilității unei organizații, reprezintă începutul unei călătorii care va continua mulți ani de acum înainte”....„Obiectivul pe termen lung al elaborării unor principii general acceptate ale sustenabilității, presupune atât un produs concret, care să înglobeze cel mai bun mod de a gândi din lume, precum și un proces legitim, dinamic, prin care poate avea loc învățarea continuă” (6,7).

Principiile care stau la baza acestor raportări sunt: caracterul atotcuprinzător al raportării, transparența, neutralitatea și extinderea continuă. GRI și-a înscris în Repere 97 de indicatori (49 principali, 48 suplimentari), din care 13 sunt indicatori de performanță economică, 35 indicatori performanței de mediu, iar 49 indicatorii performanței sociale. Indicatorii performanței economice nu include explicit profitul, iar ai performanței de mediu cuprind date despre resursele de mediu și impactul lor asupra naturii. Indicatorii performanței sociale sunt cei mai numeroși și cuprind: practici de muncă și munca decentă; drepturile omului; societatea; garanția produselor.

Firmele nu sunt obligate să întocmească aceste rapoarte și să le trimită la Amsterdam. Organizația GRI recomandă firmelor mari și mici să întocmească aceste rapoarte, tocmai din dorința de a implica și conștientiza managerii, întreprinzătorii să gândească în spiritul dezvoltării durabile.

Bibliografie

1. Florina Bran – Relația economie-mediu la începutul mileniului al III-lea, Editura ASE, București, 2002
2. Lester Brawn, Probleme globale ale omenirii, Editura Tehnică, București, 1988
3. N.N. Constantinescu – Reforma economică în folosul cui ?, Editura Economică, București, 1993
4. Anișoara Capotă și Teodor Marian, O agricultură durabilă și competitivă, Tribuna Economică, nr.51/1998
5. Michael Tracy – Produsele alimentare și agricultura în economia de piață, Editura IMPEX-92 SRL, 1993, p.43-44
6. Reperele Raportării Dezvoltării Sustenabile, GRI, 2002